

עיונים לשבת פרשת שמות עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632
לשאלות, הערות והארות INFO@HARAMBAM.ORG.IL

שבת פרשת שמות | ט"ז-י"ח טבת | 16-18.1.25 | מלון רמדה ירושלים

הרמת יד

הרב שאולי גרינפלד

בכך סיבה לאיבוד עשתונות: המלכה צריך להיות אדם שהצד החזק שלו הוא השכל ולא הזרוע.

וכן הביא הרמב"ם להלכה בהלכות חובל ומזיק⁴:

"אפילו להגביה ידו על חבירו אסור, וכל המגביה ידו על חבירו אף על פי שלא הכהו - הרי זה רשע".

הרמ"א, בהגהותיו לשולחן ערוך⁵, מבהיר שאיסור התורה להכות את חבירו, כולל גם איסור על הבעל להכות את אשתו:

"איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חבירו".

הרמ"א גם מוסיף ומבאר:

"כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם, ומעשה גוי הוא".

אלימות כלפי האשה זו התנהגות של גויים, לא כך מצופה מאדם ישראל. בחיבור 'באר הגולה'⁶ כתב על דברי הרמ"א אלו:

"מצאתי בשם תשובות מהר"י וייל **דעונושו יותר ממכה חבירו**, דבחבירו אינו חייב בכבודו ובאשתו חייב בכבודו לכבדה יותר מגופו, עולה עמו ואינה יורדת עמו⁷, לחיים ניתנה ולא לצער. ועונושו גדול ממכה חבירו כי היא יושבת לבטח אתו ודמעתה מצוייה".

את ההסתייגות משימוש באלימות, מלמד אותנו הרמב"ם גם כאשר הוא עוסק בהדרכה על חינוך הילדים. וכך כתב בהלכות ממרים⁸:

"אף על פי שבכך נצטוינו, אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול

התורה מספרת לנו, שמשם רבינו, בחר לצאת מהסביבה הנוחה שהיתה לו בארמונו של פרעה, ולראות בסבלם של אחיו. ביום השני ליציאתו, נתקל משה רבינו בגילוי אלימות בין יהודי לחבירו:

"ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים, ויאמר לרשע למה תכה רעך".

משה רבינו מגדיר את מי שבחר להשתמש באלימות בתואר: רשע. ומכאן לומדת הגמרא בסנהדרין¹:

"אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הכהו - נקרא רשע, שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע".

עצם ההחלטה לעבור אלימות, כבר מזכה בתואר 'רשע', עוד לפני שנעשה בה שימוש! הרמב"ם הביא גמרא זו בספר המצוות². הרמב"ם ביאר שם, שהתורה לימדה את האיסור להכות את החבר, בכך שאסרה על שליח בית הדין לכות את החוטא אפילו מכה אחת יותר ממה שהתורה חייבה. וכך כתב:

"ומן הלאו הזה היא האזהרה מלהכות שום אדם מישראל: אם החוטא הזה [שהתחייב מלקות בבית דין] אנו מזהרין שלא להכותו - שאר כל אדם לא כל שכן?! וכבר הזהירו עליהם השלום מלרמוז [= לאיים] שיכה אף על פי שאינו מכה, אמרו: כל המגביה ידו על חברו להכותו נקרא רשע, שנאמר: "ויאמר לרשע למה תכה רעך".

ואמנם, גם לגבי שליח בית הדין עצמו כתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין³:

"האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח".

הלקאת החוטא היא מצווה מהתורה על בית הדין, אך אין

1 נ"ח:.

2 לא תעשה שלוש מאות.

3 ט"ז, ט.

4 ה, ב.

5 אבן העזר הלכות גיטין סימן קנד סעיף ג.

6 שם ס"ק י.

7 כתובות ס"ב. ופירושו, שהבעל צריך לדאוג לכך

שהנישואין יביאו את האשה למצב שאינו גרוע יותר מהמצב

שהיתה בו לפי כן.

8 ו, ח-ט.

עיונים לשבת פרשת שמות עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632
לשאלות, הערות והארות INFO@HARAMBAM.ORG.IL

שבת פרשת שמות | ט"ז-י"ח טבת | 16-18.1.25 | מלון רמדה ירושלים

האיש הנזוף התיישב על הרצפה, שם את הילד בחיקו וחייב אותו בזרועותיו. מאז ועד סוף ההופעה, הילד היה מאושר ושקט".

הילד זקוק למנות גדולות של חום ואהבה, כאשר העונש והכעס צריכים שלא לחרוג מהמקום הראוי לשימוש בהם. הפוסקים עסקו בשאלה, האם מותר להשתמש באלימות בכדי למנוע מאדם לעבור עבירה. הרמב"ם בהלכות עבדים¹⁰ הביא את דינו של עבד נרצע, שנתן לו רבו שפחה כנענית, בבוא היובל מסרב העבד המשוחרר להיפרד ממנה:

"נרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית, והגיע יובל, והיה רבו מסרב [=מפציר] בו לצאת ואינו רוצה לצאת וחבל בו – פטור, שהרי נאסר בשפחה".

הרמב"ם מלמד אותנו, שאם במהלך ניסיונותיו של האדון להפריד בין עבדו לשעבר לבין השפחה נחבל העבד, אין האדון צריך לשלם על כך, שהרי האדון עסק בהרחקת האיש מלעבור על איסור. המהרש"ל¹¹ לומד מכך שמותר להשתמש אלימות בכדי למנוע מאדם לעבור עבירה:

"ורשאי להלקותו, ולהפרישו מאיסור. דעביד דינא [=שעושה דין] להקב"ה... ודוקא באדם מוחזק לכשרות, שידוע שלשם שמים עשה. והוא אדם חשוב ומופלג. אבל בסתמא דאינשי לאו כל כמיניה [=אין לו סמכות]. דאם כן לא שבקת חיי לכל בריה [=לא השארת חיים לאף אחד]. וכל אדם ריק ילך ויכה חבירו על דבר הוכחה, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והתורה לא נתנה רשות ומקל ורצועה אלא לדיין, או לאדם חשוב, שראוי להיות דבריו נשמעים".

היתר להכות אדם כדי שלא יחטא לא נמסר לכל אדם, אלא רק לדיין או אדם חשוב דיו, שדבריו נשמעים ועושים את הרושם הראוי.

ויתעלם, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. והמכה בנו גדול מנדין אותו שהרי הוא עובר על 'ולפני עור לא תתן מכשול'⁹.

האב אמנם נדרש לחנך את בנו לכבד אותו, אך הדרך הנכונה היא שימחל על כבודו ולא יכביד את עולו. ובכל אופן אין לו לנהוג באלימות כלפי בן גדול, שעלול להגיב על כך בצורה שאינה נאותה, ונמצא שהאב בהתנהגותו הקשה כלפי בנו, הביא את הבן לידי חטא ולא לדרכי חינוך.

בספר 'הרבי מקרן הרחוב' מובאת הדרכה של הרב שלמה קרליבך בעניין, וכך מסופר שם:

"היינו בעיצומה של הופעה של הרב שלמה קרליבך. ההופעה התקיימה בבית פרטי, בהשתתפות הורים וילדים רבים.

הילדים הקטנים עשו המון רעש ובלגן, אבל היה זאטוט אחד שהפריע במיוחד. בשלב מסוים, אביו של הפעוט איבד את סבלנותו. הוא היכה את הילד, וצעק עליו: 'ילד רע! ילד רע מאד!!'. הקטנצ'יק פצח בקולות יללה.

הרב שלמה לא ראה את התרחשות, כיון שפניו שהיו נתונות לכיוון ההפוך. אך לשמע קולות הבכי, הוא עצר את ההופעה, והניח את הגיטרה.

'תסלח לי, פנה הרב שלמה לאיש. 'במקום לצרוח על הבן שלך, למה אתה לא יושב אתו על הרצפה, מחזיק אותו, משחק אתו, מנשק אותו? די ברור שהילד הזה זועק לאהבתך. אין דבר כזה ילד רע!'.⁹

הרב שלמה שתק מעט והמשיך: 'אני רוצה לספר לך משהו, ידידי הקדוש. אני יודע שבאת לכאן משום שאתה מחפש משהו מעבר לחיי החול, משהו רוחני. אבל תשמע את עומק העמקים – **אם אתה חושב שהרוחניות שאתה מחפש היא דבר נפרד מהילדים שלך, אתה מחמיץ את כל העניין. רוחניות זה לא דבר נפרד מהילד שלך, רוחניות היא הילד שלך.**'

9 ויקרא י"ט, ו"ד.

10 ג, ה.
11 ים של שלמה ג, ט